

PEST MEGYE NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEI

A megye kialakulása, területe, néprajzi csoportjai

Pest megye az ország középső részét foglalja el. Természetes határai alig vannak. Ilyen Északnyugaton az Ipoly folyó, mely egyben a csehszlovák–magyar határ. Délnyugaton Százhalombattától a Csepel-sziget aljáig a megyehatár a Duna mentén halad. Hat megye: Nógrád, Heves, Szolnok, Bács-Kiskun, Fejér, Komárom közé ékelődik. Magába foglalja az ország fővárosát, Budapestet, mely egyben a megyeközpont is.

A megye neve és területe az évszázadok alatt többször változott, területek hozzá- és elcsatolása folytán. A honfoglalás idején a fejedelmi törzs szállta meg, a középkor folyamán királyi birtok volt. Azt a kiváltságot élvezte — más megyékkel ellentétben —, hogy nem a megyeispán, hanem közvetlenül a király, illetve a nádor kormányozta. Ez vezető szerepet biztosított a többi megyék között (BOROVSKY 1910. I. 220.). 1492-ben Pilis megyével egyesítették. Ez a terület alkotja ma is a megye Dunán túli részét. Az 1655-ben hozott törvény délre, a Duna mentén fekvő Solt megyét ténylegesen is hozzákapcsolta. Később, 1876-ban területileg az ország legnagyobb megyéjévé növekedett, amikor a Jászkunság különállásának megszüntetésével a Kiskunság helyégeit, pusztáit is hozzácsatolták. Neve Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye lett. Területe pedig több, mint 2 millió kat. hold volt (MEZŐSI 1966. 6.).

A mai Pest megye területét 1949-ben állapították meg. Ekkor egyrészt hozzácsatolták Nógrád megyéből az egész Szobi járást — mely korábban Hont megyéhez tartozott —, másrészt elvették területének déli felét, és létrehozták Bács-Kiskun megyét. Ugyanakkor alakították ki Nagybudapestet 7 város és 16 község hozzácsatolásával (MEZŐSI 1966. 8.). Pest megye mai területe 639 415 ha. Lakosainak száma az 1980-as népszámlálás szerint 973 709 fő. Népsűrűsége az országban a legnagyobb, 152,3 km²-ként (Népszámlálás 1980, Pest megye ad. 1981. 6., 630.).

A ma fennálló falvak és városok települési folytonossága túlnyomórészt a honfoglalásig, illetve írásos emlékekben a középkorig visszavezethető. Kevés az újkori település. A mai települések azonos helyen, azonos névvel már a X–XIII. században fennállottak. A terület korai megszállását, megülését a honfoglaló törzsek, nemzetségek nevei szép számmal őrzik. Pl.: Pócsmegyer, Pilisborosjenő, Budajenő, Budakeszi, Dunakeszi, Kartal, Üllő, vagy a Káta nevű községek stb. A királyi szolgáló népek falvankénti letelepítésének emlékét őrzik a Nagykovácsi, Pilisszántó, Solymár, Tárnok falunevek.

A megye területe, lakossága a történelem háborúi, viharai során az ország központjaként gyakran vált hadszínterré. A túlélő lakosság a megmaradt közelebbi falvakba, városokba húzódott. Ezek között említhetjük a török idők alatt is erősödő Ceglédet és Nagykőröst, ahová a környező vidékről, de a Dunántúlról és az északi megyékből már a török uralom alatt is sokan költöztek. Pl. 1626-ban Ceglédre költözött a váci református iskola tanári kara, diákjai, és a lakosság egy része. 1666-ban pedig Nyársapát teljes népessége (VASS 1982. 114.).

A XVII. század végén elkezdődött és a XVIII. század folyamán folytatódott a megirtult lakosság újranepekedése. Magyarokat telepítettek pl. Rákoscsabára (1720 körül), Kartalra (1710 k.), Gyónra (1733 k.), Bugyira (1730 k.) a Felvidékről, Hont, Nógrád területéről és Zólyomból (BOROVSKY 1910. I. 270, 306.). Ceglédre kis-

alföldi protestáns községekből érkeztek telepések (KÓSA–FILEP 1975. 87.), Nagy-körösrre a Duna-Tisza közén kívül Bars, Nyitra, Esztergom, Nógrád stb. megyékből és Délnyugat-Dunántúlról is. Buda felszabadítása után, 1689-ben III. Károlynak a telepítés kedvező feltételeit és módjait szabályozó rendelete hatására hamarosan megindult és közel száz éven át tartott a menekülő, jobb életfeltételeket kereső tömegek bevándorlása (HUTTER 1973. 97.). Pest megye lakossága ezáltal többnemezetiségűvé vált. A századeleji közigazgatási beosztás szerint a következőképpen tüntették fel területi megoszlásukat: a németek a biai, pomázi, szentendrei, váci, monori, ráckevei járásokban; a szlovákok a gödöllői, monori, pomázi, váci járásokban, a szerbek főleg a pomázi, szentendrei, ráckevei járásokban élnek (BOROVSKY 1910. II. 3.). Lényegében ma is igazodhatunk ehhez, az idők folyamán azonban számbeli csökkenés következett be. A századelőn 10-12 %-ra becsülték a nemzetiségek arányát Pest megyében. A két világháború következményei és a kitelepítések után ez az arány jelentősen csökkent.

Az 1980-as népszámlálás adatai szerint Pest megye lakossága 973 709 fő volt. Ebből 99,5 % magyarnak vallotta magát, németnek 0,1 %, szlováknak 0,2 %, szerbnek 0,1 %, egyéb 0,1 % volt (Népszámlálás 1981. 16.). Általános vélemény, hogy ez a százalékarány nem felel meg a valóságnak, a nemzetiségi lakosság számaránya nagyobb. Például az 1960-as években a nem magyar anyanyelvű népességet Pest megyében 4-6 %-ra becsülték (TURÓCZY 1962. 80.). ILLÉS Sándor a Magyarországon élő összes nemzetiség arányát is 4-4,5 %-ra becsüli 1988-ban (Magyar Nemzet, 1988. aug. 26. 1.).

A megye mai területén élő *délszláv* lakosság több történeti rétegből alakult ki. Legkorábban a XV. században (1404-ben) a Csepel-szigeten telepedtek meg (SZALAY 1861. 143.), de a század első harmadában Szentendrén és Pomázon is megjelentek (BÉL 1977. 122.; SAROSÁCZ 1973. 375.). A legnagyobb tömegben szerb betelepítésre 1690-től került sor, amikor I. Lipót engedélyezte, hogy a kiűzött törökök bosszúja elől ide költözzenek át. 1693-ban Szentendrén és környékén 24 000 fő szerb élt, ennek fele Szentendrén telepedett le (SAROSÁCZ 1973. 382.). Vallásuk kétféle: görögkeleti és katolikus. A görögkeletiek csoportjába tartozik Szentendre, Pomáz, Budakalász, Szigetcsép, Lórév, Ráckeve, Százhalombatta szerb lakossága. Katolikus vallásúak Szentendre dalmát lakói – akik horvát nyelvet beszélnek –, valamint Tököl és Érd magukat rácoknak nevező lakosai, akik részben katolizált szerbek, részben horvátok, részben pedig bunyevácok (O. DEISINGER 1972. 167.; SAROSÁCZ 1973. 382.)

A mai *német* népcsoport két történeti rétegből alakult ki, a középkori és a XVIII. századi betelepítésekéből. Árpád-kori betelepítésű német lakosság maradt fenn Nagyborzsönyben, az egykori bányavárosban, akik magukat szászoknak tartják (BÉL 1977. 157.). Archaikus, sajátos nyelvjárást beszélnek, mely déli bajor és keleti közép-német elemekből alakult ki. A szomszéd községek buggereknek nevezik őket. Ugyanebbe a csoportba tartozott Vámosmikola és Szokolya, melyek lakói azonban a múlt században teljesen megmagyarosodtak (HUTTERER 1973. 96.). Jelentősebb német letelepedés történt Vácon a XIII. század második felében, ahol külön „magyar város” és „német város” alakult ki, s a németek városrésze foglalta el a település nagyobbik felét. Tömegesen a XVIII. században, három letelepedési akció során érkeztek Magyarországra németek, közép- és délnémet területekről. Az első szakasz idején, 1689–1740-ig elsősorban földesúri kezdeményezés játszott szerepet. Jórészt belőlük alakult ki az a kézműves réteg, mely a falvakban emellett egyúttal földműveléssel is foglalkozott. A telepések első hulláma már 1700 előtt megérkezett Pilisborosjenőre és Budakeszire, Budajenőre pedig 1703-tól jöttek (BOROVSKY 1910.

I. 307.). Dunai bajorok telepedtek meg a Budai hegyvidéken, Törökbálinton és Diósdon, a Csepel-szigeten. A Dunakanyar községeiben (Zebegény, Nagymaros, Kismaros, Dunabogdány stb.) Rajna vidéki frankok és dunai bajorok telepedtek meg, mai nyelvjárásuk ezek keveréke. Vác közelében, Szendehelyen és Katalinpusztán keleti frankok leszármazottai élnek. A magyarországi németek származási helyét HUTTERER Miklós nyelvjárásuk alapján kutatta és dolgozta fel (1973). A német betelepedés második hulláma idején (1740–1780) érkeztek Iklad evangélikus németjei (1752-től), akik a vallásüldözéstől szenvedő württembergi, stájer, karinthiai és felső-ausztriai parasztok voltak (ASZTALOS 1983. 43.). Pilisszentivánon 1770 táján telepedtek meg jórészt katolikus németek. A harmadik településhullám idején jöttek a ceglédberceli németek, 1785–1787 között telepítette őket II. József Hannoverből. A kolerajárvány nagyrészüket elpusztította. Az életben maradtak visszaköltöztek hazájukba. Az elhagyott községbe Soroksárról, Adonyból, Solymárról németek, Uriból, Cegléd-ről magyarok telepedtek át 1804-ben (BOROVSKY 1910. I. 50.).

A Pest megyei *szlovák* népesség a XVIII. század folyamán telepedett mai lakhelyére. Az 1720–1730-as évekig a beáramlás zömében le is zajlott Pest megyében. Az ekkor érkezettek egy részét – főként katolikusokat – a pálosok, vagy az esztergomi káptalan toborozta, s főként a Pilisben telepítette le. Származási helyük főleg Nyugat-Szlovákia volt (MANGA 1973. 219.). Érkeztek Nyitra felől is, de nagyobb tömegben Észak-Hont, Zólyom, Észak Nógrád megye felől vándoroltak. Lényegében a megye minden táján megtelepedtek, legtöbb esetben a magyarokkal, németekkel *vegyesen*, hol nagyobb, hol kisebb számbeli arányban. Pl. a Börzsöny vidékén Perőcsény, Damásd, Márianosztra, Zebegény, Szob helységekben. Vác környékén: Sződ, Kisdémed, Vácrátót, Vácbotyán, Penc, Rád, Csővár. A felső Galga mentén: Püspökhatvan, Galgagyörk, Hévízgyörk, Váckisújfalu, Vácegres, Aszód. A Tápió mentén: Mende, Tápiósáp, Tápiószentmárton, Farnos. Budapest és Cegléd közötti térségben: Ecser, Maglód, Bénye, Péteri, Pilis, Albertirsa, Cegléd, kissé távolabb: Gyónon és Sáriban. Gödöllő vidékén: Nagytarcsa, Kistarcsa, Kerepes, Csömör, Isaszeg községekben.

A megye északi területének a Dunán innen eső három tájegysége a Börzsöny vidéke, a Cserhát-táj és a Galga mente erős nyugati palóc kapcsolatot mutat. Nyelvjárását jellemzi az illabiális rövid *ä* és a labiális hosszú *ā* használata. E nyelvjárási sajátosság egyébként részlegesen még délebbre is fellelhető, egészen Ráckeve – Cegléd – Abony vonaláig, különösen a felföldi eredetű magyar településeken. Mindhárom tájegységben használatos a hátikosár, a mezei bölcső három lábú és négy lábú változata. Szokásaik közül egyaránt ismert a kislejártás, a Szent Iván napi tűzgrás, a pásztorok karácsonyi vesszőhordása, a rostával való jóslás stb. Ugyanakkor a Börzsöny vidékének északi falvai a palócsághoz, a déli községei a Kisalföldhöz kapcsolódnak pl. a viselet, földművelés, de a szóhasználat terén is: kálha, tüszel stb.

A megye középső részén helyezkedik el a Pest-környéknek nevezett terület, mely Váctól kiindulva Gödöllőn át Ócsa környékét is magába foglalja, s a főváros pesti részét körülöleli.

A Tápió-mentének falvait a Gödöllői dombság középső részétől indulva a két ágból eredő és délkeletnek tartó (Alsó- és Felső-) Tápió folyó két oldalán találjuk. Felszíni formáit tekintve átmenet a síkság és a hegyvidék között. A tájak népi műveltsége is átmenetet mutat az Alföld és az északi vidékek között. Mindkét tájegység Budapest vonzáskörzetéhez tartozik. A főváros piacain értékesítették a tejhasznot, baromfit, zöldség- és gyümölcsfélét. A Tápió mente többségében katolikus magyar

lakosságú, csak Mende és Tápiósáp szlovák ajkú község. (A tápiószentmártoni szlovákok magyarrá váltak.)

Mindkét tájegység a XVII. századi településtörténeti összefüggések révén, és a szomszédos területek érintkezése miatt jász és palóc sajátosságokkal is rendelkezik. Nyelvjárásukban előfordul még az illabiális á, de feltűnőbb az é-be hajló zárt ě használata, és előfordul a részleges ö-zés. Mindkét tájegységet összeköti a palócokkal a karácsonyi asztal, karácsonyi vacsora és alma gazdag szokásanyaga, a karácsonyi pásztorjárás, a lidérchit, mely az Ipoly mente felé is mutat, a Tápió mentén meglévő nagycsaládi szervezet emlékei, a markoláb hiedelem megléte, stb. A hátikosár használatát viszont mindkét vidéken felváltja a batyuzás (lepedőbe kötött füles kosár vagy más teher hátónvitele). A Tápió mentén nem ismerik a Szent Iván napi tűzugrást, ellenben él a táltoshit, mely a palócoknál hiányzik (Tápió mente kötetek megfelelő tanulmányai, 1985.).

A megye déli csücskében fekszik három mezőváros, Cegléd, Abony és Nagykőrös. Cegléd és Nagykőrös Kecskeméttel együtt a „Háromváros”-ként emlegetett, felett páraszt-polgári kultúrával rendelkező, a török idők alatt is erősödő, szervezett városok közé tartozott. Területük nagyságával is kitűnnek, legnagyobbak a megyében. A XVI. században mindhárom helység a református vallás erőssége volt.

Dabas környékének a XVI–XVII. században elszenvedett pusztulások után a XVIII. század elején népesedtek újra a községei felvidéki magyar reformátusokkal (Bugyi, Gyón) és evangélikus (Gyón, Pereg), valamint katolikus (Sári) vallású szlovákokkal, Református magyar népesség él Alsónémedi, Alsó-Dabas, Bugyi, Ócsa, Dömsöd községekben.

A Csepel-sziget helységei közül Ráckeve fejlődött a legjelentősebbé, magyar és szerb lakosaival a szabad királyi városok jogait élvezte a középkorban. A török háborúk után a szigetre német telepések (Szigetbecse, Szigetújfalu, Szigetszentmárton) és délszlávok (Szigetcsép, Lórév, Tököl) költöztek. Makádon és Szigetszentmiklóson megmaradt a magyar törzslakosság, akik ő-ző nyelvjárást beszélnek. A középkori népesség református volt, de az ellenreformáció idején megnőtt a katolikusok száma. A sziget népi műveltsége, gazdálkodása, építkezése, társadalmi felépítése alföldi jellegű, a Kiskunsághoz kapcsolódó.

A Duna nyugati oldalán, a Csepel-sziget közepétől, nagyjából Százhalombatta, Zsámbék, Visegrád vonaláig terjed Pest megye dunántúli határa. Nagyobb tájai a Budai hegyvidék, a Pilis hegység keleti része és a Szentendrei-sziget. A XVIII. századi betelepítések során a pilisi és a Buda vidéki falvakba egyaránt katolikus szlovákokat és katolikus németeket hoztak. A Duna mentén letelepülő délszlávok kisebb része szintén katolikus (Tököl, Érd, részben Szentendre), többségük görögkeleti vallást gyakorolt. A Szentendrei-sziget négy községének kontinuus lakói reformátusok és katolikusok. Buda vidéke és a Pilis községei a hegyvidéki kultúra jegyeit hordozza, Északkelet-Dunántúli hatásokkal is számolva. Mindhárom tájegység elsősorban Budapest vonzáskörzetébe tartozik. A mai napig elsősorban ott értékesítik áruikat. A közelebb eső pilisi falvak még Esztergomba, a szigetiek Vácra járnak piacozni, vásárolni. A budai hegyvidék — ide számították Szentendre környékét is — nevezetes szőlő- és bortermelő vidék volt a filoxera járványig. Fontos megélhetési forrása volt a hegyvidéki falvak lakóinak az erdő. A pilisi községek szlovák lakói gomba, vadontermő gyümölcs, moha, virágárusítással, mészégetéssel és vándorárusítással (Piliscsaba, Pilisszántó, Pilisszentkereszt) egészítették ki jövedelmüket. Jó megélhetési lehetőséget biztosított a kőbányászat, kőfaragás (Sóskút, Dunabogdány, Üröm, Budakalász stb.), melyből elsősorban a németek éltek, de népi építkezésükben mindenütt felhasználták.

Főként a német falvakat jellemezte a XVIII. században meginduló, a XIX. században fellendülő tejgazdálkodás, a „milimárik” által piacra szállított tej, tejföl, túró piacokon és házaknál való árusítása. A Szentendrei-sziget négy községe síksági földművelésével, szálláskertes településével az Alföld paraszti kultúrájához kapcsolódik.

A megye múzeumai

Pest megye mai területén 1920 előtt mindössze két múzeum működött. Az első 1895-ben Vácon jött létre, és a Váci Múzeumi Egyesület keretén belül funkcionált. Az államosítás után nevet változtatott, de azóta is folyamatosan működik. A másik múzeumot 1917-ben alapította Cegléd város a nekiajándékozott Kossuth hagyatékokból. 1928-ban hozták létre a nagykőrösi városi múzeumot, melynek alapja szintén magángyűjtemény volt. Meg kell említeni, hogy a fenti múzeumokat megelőzve Pest megye első régészeti, történeti múzeumi egylete Gödöllőn alakult meg 1875-ben, RÓMER Flóris javaslatára. Kiállítást rendeztek ez alkalomból, többen magángyűjteményeket, értékes tárgyakat adományoztak az egylet számára. Sajnos, a gödöllői múzeumi egylet nem volt hosszú életű, 1878-ban felosztott (ASZTALOS 1981. 15–26.). Az összes többi Pest megyei múzeum, vagy múzeális jellegű gyűjtemény, illetve kiállítóhely 1950 után keletkezett. Számuk jelenleg 65. Ezek közül 33 rendelkezik néprajzi anyaggal. A 65 múzeum és kiállítóhely közül a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának kezelésébe 29 intézmény tartozik. A többit más szerv, illetve a helyi tanácsok tartják fenn.

A megyei igazgatósághoz tartozó múzeumokban összesen 9 régész-, 8 fő- és 3 részfoglalkozású néprajzos múzeológus, 5 történész, 8 fő- és 1 részfoglalkozású művészettörténész, 2 irodalmár, 6 népművelő, 1 könyvtáros tevékenykedik. Munkájukat 8 restaurátor, 4 gyűjteménykezelő, 2 egész- és 2 félállásos fotós, 2 kiállításrendező segíti. A megyei kezelésben lévő múzeumokban 37 425 db nyilvántartott néprajzi tárgy van. Nagyságrendben a régészeti gyűjtemény után következik. A tanácsi kezelésben lévő kisgyűjtemények néprajzi tárgyainak számáról nincs pontos kimutatásunk, számuk körülbelül további 5 000 darabra tehető.

Pest megyében a módszeres néprajzi kutatás az 1950-es évek közepétől, az első néprajzos, O. DEISINGER Margit múzeumba kerülésétől számítható. A kutatások erőteljesebb fellendülése az 1960-as évek végétől, az 1970-es évek elejétől kezdődik, mikor a néprajzosok száma már 5–6-ra növekedett, s megindulhattak a közös vállalkozások. A néprajzi publikációk száma szintén ettől kezdve szaporodott. Külső kutatók bevonását is szorgalmazva sorra tűnnek el a megye néprajzának fehér foltjai. Pest megye öt nagyobb múzeumának összesen tizenegy önálló kiadványsorozata van. A Petőfi Múzeumnak kettő, az Arany János Múzeumnak három, a Ferenczy Múzeumnak négy, Ceglédnek és Vácnak egy-egy. A megye múzeológusai elsősorban ezekben publikálnak. Legkorábban indult a Ceglédi Füzetek (1956-) legújabbban a Galga Menti Műhely (1986-).

Szentendre: Ferenczy Múzeum, Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága

A múzeum 1951-ben létesült. Ferenczy Károly festőművész nevét vette fel, aki 2 évig Szentendrén élt családjával a múlt század 90-es éveiben. A múzeumalapításnak az 1930-as években már voltak előzményei. A városháza épületében nyílt egy kiállítás, melyet a római tábor feltárását végző Nagy Lajos rendezett a feltárás során előkerült leletekből. Ez a gyűjtemény – a lapidárium kivételével – elpusztult a háború idején. A múzeum az 1794-ben épített régi szerb iskola épületében kezdte meg működését. Első igazgatója dr. Soproni Sándor régész (1951–1961) volt, aki Szentendrén és környékén több jelentős ásatást vezetett. A múzeum régészeti gyűjteményét

ő alapozta meg. 1961-től a múzeum vezetését az ott dolgozó Onódiné DEISINGER Margit néprajzos múzeológus vitte tovább 1967 végéig, nyugdíjazásáig.

A Ferenczy Károly Múzeum 1968 szeptemberétől megyei múzeum lett, élére dr. IKVAI Nándort nevezték ki (1968–1980). A Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága azonban csak 1972 szeptemberétől működik Szentendrén. Ezért itt külön kell szólni a megyei múzeumi szervezet történetéről. Miután Pest megyének – sajátos helyzetéből adódóan – maga a főváros egyben a megyei székhelye is, ezért a decentralizálás idején, 1962-ben a megyei múzeumok létesítésekor az igazgatóságot Budapesten hozták létre. A Pest Megyei Tanács épületében kapott helyet. Két munkatársa volt kezdetben, dr. Mezősi Károly megyei igazgató és Morvay László gazdasági vezető. Ebben az időben Pest megyében már 22 kis múzeum, ill. kiállítóhely működött, nagy többségében félállásos, tiszteletdíjas vezetővel. Majdnem mind 1950 után alakult. Mezősi Károly nyugalomba vonulásakor, 1968-ban IKVAI Nándor ceglédi múzeumigazgatót kérték fel az intézmény vezetésére. Egyetértettek Ikvai Nándornak azzal az elgondolásával, hogy a múzeumigazgatóság helyileg ne legyen elszakítva a múzeumoktól, mivel egy múzeum keretén belül jóval eredményesebben működhet. A megye választása Szentendrére esett, ahol a múzeumépületet kibővítették és két új szárnyat építettek a régihez. Az új épületrész megnyitásakor a múzeum nevet változtattott. Ferenczy Múzeum lett a neve, mivel az új állandó kiállításban az öttagú művészcsalád mindegyike helyet kapott műveivel. IKVAI Nándor vezetésével már 1968 őszén elkezdődött a szakmai és személyi feltételek megteremtésével egy átgondolt múzeumi hálózat hosszútávú kiépítése. Ez a terv a nagyobb, városi múzeumokat – ahol a feltételek adottak voltak – több szakemberrel működő, jól felszerelt, önálló intézményekké kívánta fejleszteni. Ennek megfelelően a Pest megyei múzeumi szervezet rohamos fejlődésnek indult. Már 1969-re Szentendrén négy, Cegléden három, Vácon két múzeológus működött. A következő években megkezdődött a restaurátor- és fotólaborok kialakítása, majd fokozatosan Nagykőrös és Aszód múzeumainak személyi fejlesztése is. 1980-ban a megyei múzeum vezetését Bihari József vette át, s viszi azóta tovább a számban, személyben és épületben egyre gyarapodó gyűjtemények, kiállítóhelyek ügyét.

Az 1987-es statisztika szerint Szentendrén a régészeti tárgyak száma 48 206, a néprajzi tárgyaké 6 053, a képzőművészeti 5 264, a történeti tárgyaké 3 627 db. A helytörténeti tárgyak jelentős hányada néprajzi jellegűnek is felfogható, és viszont: pl. kismesterségek, paszaspolgári háztartások darabjai, kert- és szőlőműveléssel is foglalkozó városi polgárok tárgyai stb. Az adattár 4 642 tétele mintegy 15 000 lap néprajzi anyagot tartalmaz. Helyszíni gyűjtéseket, saját kiadványok kéziratát, hangszalagok lejegyzéseit, újságcikkeket. A könyvtár- és folyóirat állománya 18 477 db. A fotótár 39 500 negatívot és 3 950 diafelvételt tartalmaz. A negatívak közel fele, a diafelvételek közel kétharmada néprajzi felvétel. A terepfotók többségét IKVAI Nándor és I. SÁNDOR Ildikó készítette. A tárgyfotók legnagyobb részét Szentiványi Kálmán és Gajzágó Jolán vette fel. A néprajzi hangarchívum mintegy 4 000 m, ezek túlnyomó részét I. SÁNDOR Ildikó készítette. A leltározás és kartonozás hagyományos módszerekkel folyik.

A néprajzi tárgyak tervszerű gyűjtése Szentendrén 1955-től számítható. DEISINGER Margit nagyobb mennyiségű (mintegy 1 500) tárgyat, köztük sok archaikus darabot gyűjtött változatos témakörökben: pl. mézeskalácsos mesterség, kendermegmunkálás eszközei, festett bútorok stb. 1969-től I. SÁNDOR Ildikó dolgozik néprajzusként Szentendrén. Több különböző tárgykollekciót gyűjtött (közel 2 500 db-ot). Jelentős pl. a Falum Galgamácsa c. monográfiához kapcsolódó, abban leírt, mintegy

400 db viselet- és textil anyag; a dunabogdányi kőbányászat és szőlőtermesztés tárgyai; szerb, szlovák és magyar viseletegyüttesek, textiliák; a háztartás és gazdálkodás eszközei stb. 1979-től új néprajzi státust kapott Szentendre, melyet KURUCZ Enikő töltött be (1979–1983). Több, mint 400 tárgyat gyűjtött, melyből kiemelkedő a szigetmonostori viselet, egy budakalászi és egy szentendrei házfelszerelés tárgycsoportja. Távozása után SOÓS Sándor került a múzeumhoz (1984-től). Több, mint 1 600 tárgyat gyűjtött. Elsősorban a vallási néprajz tárgyait gyarapítja. Emellett egy dunabogdányi ház hagyatékát és egy szentendrei óvoda kiselejtezett mai játékeit gyűjtötte be. A múzeum néprajzkutatói közül IKVAI Nándor és I. SÁNDOR Ildikó részt vettek a palóckutatásban, valamint a Magyar Néprajzi Atlasz munkálataiban, több hazai és csehszlovákiai kutatópont kérdőíveinek kitöltésével. Ugyancsak közreműködtek a Börzsöny- és a Tápó vidék közös megyei munkálataiban is.

A Ferenczy Múzeumnak négy kiadványsorozata van. A Pest megyei múzeumok évkönyve, a *Studia Comitatus* (SC) 1972-től jelenik meg, eddig 18 kötet látott napvilágot. A sorozat szerkesztője 1988-ig IKVAI Nándor volt. Az első három kötet vegyes tematikájú, mindegyik tartalmaz néprajzi tanulmányokat. A későbbiek váltakozva egy-egy múzeumi szakterület tárgyát ölelik fel. Öt néprajzi kötet van közöttük.

A másik sorozat a *Pest Megyei Múzeumi Füzetek* (PMMF), mint a címe is mutatja, a megye bármely területére, vagy egészére vonatkozó, többségében történeti és néprajzi feldolgozásokat tesz közzé. 1987-ig 14 kötete jelent meg. Első számát 1964-ben MEZŐSI Károly megyei múzeumigazgató írta és szerkesztette. A sorozat szerkesztését a 4. számtól kezdve a 13. kötetig IKVAI Nándor vitte tovább. Közöttük öt tartalmaz teljes egészében néprajzi anyagot, négy pedig a néprajz által használható helytörténeti jellegű.

A harmadik periodika a *Múzeumi Híradó* (MH), mely a múzeum, a „szakma” és a közönség rendszeres kapcsolatteremtésére szolgál. Bemutatja a megyei hálózat munkáját, tevékenységét, a tudományos kiadványokat, kiállításokat, azok katalógusait ismerteti, tájékoztat a rendezvényekről, személyi változásokról stb. A *Múzeumi Híradó* 1974-ben indult, s a 15. évfolyamnál tart. A Ferenczy Múzeum közművelődési osztálya szerkeszti.

Negyedikként megemlítendő a megyei vezetés kezdeményezésére ismeretterjesztő céllal 1979-ben indított *Pest Megyei Minikönyvek* című sorozat. Eddig 10 kötete jelent meg. A sorozatban az 5. a Népművészet kötet (Szerk. I. SÁNDOR Ildikó, 1982). Tematikus csoportosításban, leltári adatokkal mutatja be a megye 60 legrégibb néprajzi tárgyát egy ív tanulmánnyal.

Szentendrén egy állandó néprajzi kiállítás van. A Ferenczy Múzeum pincéjében látható. „Szőlészet-borászat Szentendrén és vidékén” címmel 1972-ben készült 40 m² alapterületű, I. SÁNDOR Ildikó és IKVAI Nándor kivitelezte. Kétévenként megrendezendő néprajzi kiállítások céljára szolgál a Népművészetek Háza, mely Szentendre egyik legrégibb, 18. századi, alapincézett, paticsfalúparasztháza. Ebben 1976-tól kezdve – hosszútávú tervezés szerint – kétévenként váltakozva készül néprajzi kiállítás. Célja, hogy Pest megye múzeumainak tárgyi anyagát felmérve, feldolgozva, szintetizálva mutassa be a megye néprajzának egyes fejezeteit. Minden kiállításához 1,5–2 íves katalógust készít a kiállítás rendezője. Az eddig bemutatásra kerülő témák közül ötöt I. SÁNDOR Ildikó (Famunkák és faragások, 1976., Szöttek, 1977., Hímzések, 1979., Kerámiák, 1981., Festett bútorok, 1985., valamint a Népművészetek Háza története, 1977, 1980), egyet-egy KURUCZ Enikő (Viseletek, 1983.) és SOÓS Sándor (Búcsúfia-vásárfia, 1987.) rendezett.

Rendszeres külföldi kapcsolatai, kiállításcserei Pest megyének Bulgáriában Szófia megyével, az NDK-ban Suhl megyével, a Szovjetunióban Omszk megyével vannak („testvérmegyék”). Suhl megyébe kétévenként, a másik két megyébe ritkábban, meghívásra, alkalmasszerűen rendez Pest megye kiállításokat. Ezek elsősorban képzőművészeti jellegűek. Néprajzi kiállításra került sor a Suhl megyei Schmalkaldenben 1977-ben. A Galga menti népművészek: hímzőasszonyok és fafaragók mutatkoztak be, valamint Dudás Julinak volt gyűjteményes kiállítása, I. SÁNDOR Ildikó rendezte. Omszkban Pest megyei népművészet címmel készült kiállítás 1981-ben, I. SÁNDOR Ildikó rendezésében. 1982-ben Bulgáriában, Etropolóban ASZTALOS István mutatta be Dudás Juli festményeit.

Aszód: Petőfi Múzeum

A múzeumot 1958. május 11-én nyitották meg. Járási gyűjtőkörrel rendelkező múzeumként működött. Személyi fejlesztések után, 1987-től tájmúzeumi rangra emelkedett. A múzeum épülete a régi Evangélikus Főgimnázium (1769–1771 között épült), amely Petőfi iskolája volt. Elnevezése is innen ered. Az épület fokozatosan jutott a múzeum birtokába a helyi tanács megértő támogatása folytán. A tárggyűjtés rövid idővel az első állandó kiállítás megnyitása előtt kezdődött, elsősorban Petőfi emlékek után kutatva. A gyűjtés egyik szervezője és a múzeum alapító igazgatója – a mai napig e funkcióban tevékenykedő – dr. ASZTALOS István történelem szakos tanár. 1958–1975-ig másodállásban, attól kezdve függetlenítettként látja el a múzeumigazgatói teendőket. Néprajzos 1983-tól, régész múzeológus 1985-től működik Aszódon. Gyűjtőterülete a Galga mente, 19 községgel. Gyűjtőköre a régészet, mely a legtöbb tárgyat számlálja (48 536 db), a néprajz (7 436 db) és a történet (1 873 db., dokumentációs gyűjteménye 7 947 db-ot tartalmaz). Segédgyűjteményi állománya is jelentős. Fotótárába 18 347 negatív, adattárába 13 968 lap van beletárolva. Szakkönyvtára 5 174 kötetet tartalmaz. A fotótár és az adattár egységesen vezetett, nincs szakonként elkülönítve, de szakonként mutatózott. Néprajzi gyűjteménye (és a többi is) hagyományos módon leltározott, mutatókartokkal van ellátva. Tárgyi gyűjteményei között a textil gyűjtemény a legjelentősebb. Ezen belül is kiemelkedik a Galga mente viseletét jól reprezentáló, gazdag anyag, mely Vankóné Dudás Juli hagyatékából került a múzeumhoz.

A Petőfi Múzeumnak önálló kiadványsorozata van *Múzeumi Füzetek* (MF) címmel. Szerkesztője ASZTALOS István. Az első szám 1963-ban jelent meg. Jelenleg a 38. kötetnél tartanak. Ebből 6 kötet kifejezetten néprajzi, 4 vegyes kötet tartalmaz néprajzi tanulmányt, 3 kötet kiállítást ismerttet, melyben szintén van néprajzi anyag is. Az önálló kötetekből három a vidék hímzéseivel foglalkozik (a nagytarcsai /1982/, a Galga menti /1984/ és a turai /1981/; ez utóbbit kötet számozáson kívül még egyszer kiadták). Három kötet monografikus feldolgozású: Bag község néprajzi monográfiája (1988) kétkötetes, a Zsámbokról szóló (1986) egy. Jelenleg előkészületben van a Galga mente viselete c. kötet, melynek megjelenése az 1990-ben megrendezendő kiállításához fog kapcsolódni.

Az elmúlt három évtized alatt két nagyobb kiállítást rendeztek a Petőfi Múzeumban a KMI segítségével. Az első „A Galga mente története és néprajza”, 1972–1981-ig állt, forgatókönyvét ASZTALOS István írta. A jelenleg is látható állandó kiállítás 1984-ben készült, 260 m² területen. Forgatókönyvét és a kiállítás vezetőjét ASZTALOS István és KORKES Zsuzsa készítette „A Galga mente régészeti, történeti, néprajzi, irodalomtörténeti emlékei” címmel. A Petőfi Múzeum szakmai felügyelete alá tartoznak a dányi, galgamácsai, versegi és zsámboki tájházak, ill. falumúzeumok.

Cegléd: Kossuth Múzeum

A múzeumot 1917. szeptember 22-én Cegléd város alapította, Kossuth Lajoshoz kapcsolódó emlékekből, amely Kossuth Ferenc hagyatékaként került Ceglédre. A Kossuth anyag később a Nemzeti Múzeum letételével és a megszűnt Parlamenti Múzeum anyagával bővült. 1944-ben már 476 db néprajzi tárgyat tartottak nyilván. A II. világháborús károk miatt a néprajzi gyűjtemény kb. 250 darabra csökkent. A centenáriumi évében országos gyűjtéssel, társadalmi méretű tárgyfelderítéssel teremttették újjá a múzeumi anyagot. Súlyos gondot jelentett az, hogy a gyűjtemény és a kiállítás ötször cserélt helyet, míg 1956-ban a ma is használt épületbe, az 1906-ban épült Ipari- és Kereskedelmi Bank székházába került. Újabb nagy átalakításra, korszerűsítésre 1982-ben került sor. A Kossuth Múzeum 1964-ig egyszemélyes múzeumként működött. Ekkor került oda Ikvainé SÁNDOR Ildikó néprajzos, aki azonban – megbízásából adódóan – főleg helytörténettel, az adattár és a történeti dokumentációs gyűjtemény gyarapításával kellett foglalkozzon. 1968-ban egy régész státussal gyarapodott a múzeum. Közben fotó- és restaurátor labor is készült. A fokozatos fejlesztések révén napjainkban két néprajzos, két régész, egy történész, egy népművelő és két restaurátor munkálkodik Cegléden. Munkájukat gyűjteménykezelő, fotós és adminisztrátor segíti.

Az államosításig a múzeum gyűjtőterülete Cegléd város területére korlátozódott. 1952-ben a minisztérium kiterjesztette gyűjtőterületét a ceglédi- és nagykátai járásokra, majd 1960-ban a monori és dabasi járásra is (ez utóbbi 1986-ban az Arany János Múzeumhoz került át). A múzeum gyűjtőkörében 1979-ben következett be jelentős bővülés. Ekkor a Kossuth Múzeumban vonták össze a megyében létező múzeumi gyűjtemények éremanyagát (a képzőművészeti kivételével), az egységes szakemberi kezelés miatt, Pest megyei Numizmatikai Gyűjtemény címen.

A néprajzi gyűjtemény ugrásszerű növekedése, tematikus egységekkel történő gyarapodása NAGY Dezső nevéhez kapcsolódik (1956–1961-ig 860 db gyűjtött tárgy). Elsősorban kismesterségek (kékfestő, kovács, kádárműhelyek) gyűjtése és a régebben gyűjtött értékes kerámia anyag korszerű nyilvántartásba vétele érdemel említést. IKVAI Nándor és I. SÁNDOR Ildikó (1964–1968-ig) összesen 1 506 db néprajzi tárgyat gyűjtött. Kutatási terveik között már szerepelt a Tápió mente monografikus igényű néprajzi feltárása, melynek kapcsán jelentős terepmunkát és tárggyűjtést végeztek a népi gazdálkodás és házfelszerelés témakörben. Jelentős a ceglédberceli viseletgyűjtés, az albertirsai bőrmunkák és a textilgyűjtemény fejlesztése. SZILÁGYI Miklós (1 200 db tárgy) elsősorban a ceglédi kézművesek anyagát gyűjtötte, ezen kívül jelentős még egy juhásztól vásárolt csengő- és kolomp együttes. KOCSIS Gyula és NAGY VARGA Vera múzeológus (1974-től) összesen 2 000 néprajzi tárgyat gyűjtött különböző témakörökben. Pl. ceglédi és monori kismesterségek, tanyai gazdálkodás tárgyai, a Tápió menti kisvízi halászat eszközei. Nőtt a bútorgyűjtemény és házbereendezés tárgyainak száma. Jelentős gyűjteménygyarapítás történt a népi írásbeliség (gazdálkodási naplók, feljegyzések) és az archív fényképek gyűjtése terén is, melyek a „családi irattárakkal” együtt a történeti dokumentációs gyűjteményben találhatók. A néprajzi tárgyak száma 6 746 db.

A Kossuth Múzeum Adattárának jelentős részét képezi a Pest megyei Néprajzi és Nyelvjárási gyűjtőpályázat teljes anyaga, amely 1961-től kezdve itt található (összesen 93 606 lap). A fotógyűjtemény nagymennyiségű néprajzi felvételt tartalmaz (36 995 db negatív), nagyrészt IKVAI Nándor és KOCSIS Gyula felvételei teszik ki. Több ezer felvétel készült a Tápió mente monográfia munkálatai során.

A ceglédi Kossuth Múzeumban dolgozó néprajzosok részt vettek a Studia Comi-

tatensia sorozatban megjelent Börzsöny és Tápió mente monográfiák munkáiban. Szakmai tudományos terveiket az országos intézmények fő kutatási irányaihoz kapcsolódva készítik el, részt vesznek ezekben a munkákban. NAGY VARGA Vera az MTA Néprajzi Kutatócsoport és a Társadalomtudományi Intézet által irányított „Életpályák és társadalmi kapcsolathálók” c. programban működik közre, KOCSIS Gyula pedig a hagyatéki leltárak számítógépes feldolgozására a Néprajzi Múzeumban alakult munkaközösség munkájában vesz részt. Gyűjtő és feldolgozó munkájának eredményeként jelent meg a „Hagyatéki leltárak Cegléd 1850–1900” c. kiadvány. Nagy Varga Vera publikációi főleg a népi állattartással, lakáskultúrával és díszítőművészettel foglalkoznak. Jelenleg az évszámos komáromi ládákat és a komáromi festőasztaloságot kívánja feldolgozni. Kocsis Gyula a történeti néprajz és település néprajz területéről publikált számos tanulmányt.

A múzeumnak önálló kiadványsorozata van, a *Ceglédi Füzetek* (CF). Eddig 24 száma jelent meg. Kilenc kötet néprajzi, vagy a néprajz által használható történeti jellegű mű.

Az utolsó állandó kiállítását IKVAI Nándor forgatókönyve alapján I. SÁNDOR Ildikóval együtt rendezték 1968-ban, mely 1969 januárjától kezdve áll ma is „Cegléd forradalmi múltja” címen. Az 1982-ben végzett belső épületfelújítás eredményeként az állandó kiállítás egyes részei lebontásra kerültek, a néprajzi anyaga jelentősen bővült. Az „Évszámos tárgyak a Kossuth Múzeum gyűjteményében” alcímet viselő kiállítási egységet NAGY VARGA Vera rendezte, és katalógussal is ellátta.

A Kossuth Múzeum szakmai felügyelete alá tartoznak az Abony, Albertirsa, Gyömrő, Nagykáta, Péteri, Tápiógyörgye, Tápiószéle községekben működő falumúzeumok, kiállítóhelyek.

Nagykőrös: Arany János Múzeum

A múzeumot Dezső Kázmér polgármester alapította 1928-ban. Saját régiséggyűjteményét adományozta a városnak. Első vezetője Nagy Lajos művelődésügyi dolgozó volt. 1942-ben dr. Balanyi Béla a Kecskeméti Állami Levéltár igazgatója vette át a múzeum vezetését, a gyűjtemény gyarapítását. A múzeum 1950-ben költözött jelenlegi helyére, az egykori huszárkaszárnyába. Ettől kezdve viseli Arany János nevét, a költő nagykőrösi tartózkodásának emlékére. 1954–56-ig Keszeg István lett a múzeum igazgatója, 1956–72-ig újra Balanyi Béla. 1972-től NOVÁK László már egész állásos múzeológusként igazgatja az Arany János Múzeumot. Ma az intézménynek irodalomtörténésze és régész múzeológusa is van.

Az 1920-as években dr. Törös László tanár vezetésével a gimnáziumban gyűjteni kezdték Arany Jánosra és korára vonatkozó tárgyi emlékeket, kéziratokat, könyveket. Ebből alakult meg az Arany Emlékmúzeum, mely hivatalosan 1957. szept. 15-én nyílt meg, a gimnázium 400 éves évfordulóján. Ezt a gyűjteményt 1974-ben igazgatásilag egyesítették az Arany János Múzeummal, 1977-ben pedig átkerült hozzá az Emlékmúzeum anyaga is.

A nagykőrösi múzeum az 1980-as évek közepéig városi múzeumként működött, helyi gyűjtőkörrel 1986-tól lett tájmúzeum. Nagykőrös város és Dabas vonzáskörzet tartozik gyűjtőterületéhez. Hagyományos gyűjteményekkel rendelkezik, és hagyományos leltározási módot követ. Jelentős a régészeti gyűjtemény (12 457 db tárgy), amely az 1940-es évek végétől Bálint Alajos, Csalog József, Balanyi Béla, újabban Simon László ásatai révén alakult ki. A néprajzi gyűjtemény 4 284 db tárgyat tartalmaz. Az 1950-es évektől kezdve gyarapodik. Számottevő részét alkotja V. Faragó Eszter magángyűjteménye, mely a század első felében jött létre. (Értékes faragott és festett bútorok, díszes mángorlók, guzsalyok, borotvatokok, cserepek alkotják.) Ki-

egészítő tárgygyűjtés mellett számottevő kézműipari tárgy került a múzeumba (csizmadia, kádár, kalapos és egyéb szakmák anyaga). Az 1970-es években alakult ki a múzeum tekintélyes fejfagyűjteménye is, amely közel ötven Duna-Tisza közti protestáns temető anyagát öleli fel.

A történeti dokumentáció 10 446 oldalnyi anyagot tartalmaz, az Adattár pedig 29 386 oldalt. Itt vannak elhelyezve a néprajzi tanulmányok kéziratai, valamint helyi és vidéki néprajzi gyűjtések anyaga. A fotótár 17 667 felvételt tartalmaz, melynek közel fele néprajzi témájú. Igen számottevő a történeti Magyarország fejfakultúráját felölelő fotóanyag.

A múzeum néprajzkutatója 1972-től dr. NOVÁK László, részt vett a palóc-kutatásban, valamint a Tiszazug kutatásában is. A megyei munkák közül a Börzsöny, Tápióvidék néprajzi kutatásában is közreműködött. Jelentős eredményeket mutat fel a Három város kutatásában, valamint a Kárpát-medencére kiterjedő fejfakutatásban.

Az Arany János Múzeum számos sikeres országos jelentőségű néprajzi, illetve interdiszciplinális konferenciát szervezett és rendezett: 1980-ban „Halottkultusz”, 1982-ben „Lakodalmok”, 1985-ben „Falvak, mezővárosok az Alföldön”, 1987-ben „Az Alföld építészete” címmel. A tudományos konferenciák az Alföld-kutatás jegyében szerveződnek. Anyaguk tanulmánykötet formájában is megjelent.

1978 áprilisában nyílt meg a múzeum jelenlegi állandó kiállítása a „Hej, Nagy-körös híres város”, majd 1979 októberében a „Fejfák a Duna-Tisza közén” c. bemutatón, melyet NOVÁK László rendezett, és részletes kiállításvezetőt készített hozzá. Az állandó kiállítás forgatókönyvét Dinnyés István régész, Fekete István irodalomtörténész és Novák László néprajzos készítette, a kiállítást a KMI Kiállításrendező Csoportja kivitelezte, a Kulturális Minisztérium anyagi támogatásával. A kiállítás Nagykörső történetét mutatja be a honfoglalástól napjainkig.

A múzeumnak három kiadványsorozata van. Egy-egy tanulmánykötetet foglal magába az *Arany János Múzeum Közleményei – Acta Musei de János Arany Nominati* (acta), melynek eddig hat kötete jelent meg. Az *Arany János Múzeum Kismonográfiái* (AJMK) c. sorozatban egy-egy önálló munka jelent meg: 1. Novák László: Fejfák a Duna-Tisza közén (1980, 1984). 2. Novák László: Mezővárosi népművészet. Kecskemét, Nagykörső, Cegléd (1982). 5. Novák László: Településnéprajz (1986). 8. Novák László: A Három város építészete (1988). A múzeum harmadik periodikája az *Archivum de János Arany Nominati* (Arch) címet viseli, s eddig egy kötete jelent meg: Arany János kéziratok címmel (1982, 1984).

NOVÁK László számos tanulmányt írt településnéprajz, építkezés, gazdálkodás, népművészet, halottkultusz, fejfaállítás és egyéb szokásokról, amelyek az Acta Ethnographicában, a Műveltség és Hagyományban (Debrecen), a Studia Comitatusában (Szentendre), Cumania (Kecskemét), az Agria-ban (Eger), a Szolnok Megyei Múzeum Évkönyvében, valamint különböző tanulmánykötetekben jelent meg. Önálló munkája még – az említetteken kívül – „Mozgó és vonzáskörzete településnéprajza a XVIII–XX. században” Folklór és Etnográfia 29. Debrecen, 1986., valamint az „A Három város” c. könyve, amely a Gondolat Könyvkiadó gondozásában jelent meg 1986-ban.

Vác: Vak Botyán Múzeum

Az 1880-as években Varázséju Gusztáv lapszerkesztő, városi tanácsnok gyűjteni kezdte a céhes emlékeket, földmunkák, ásatások során előkerült tárgyakat. Halálakor ez a gyűjtemény közel 2 000 darabot tett ki. 1887-ben a középvárosi iskola épületében helyezték el a leleteket, a gyűjtést pedig a megalakuló váci múzeumi és

régészeti bizottság szervezte tovább. 1891-ben nyílt meg az első „régészeti és műkiállítás”.

1895-ben a városi értelmiség megalakította a Váci Múzeumi Egyesületet, Bauer Mihály gimnáziumi tanár pedig felajánlotta házát múzeumi célokra. Az egyesület és a múzeum története ezáltal hosszú időre összefonódott. Ettől az évtől datálja a város múzeumának létrejöttét. Hivatalosan azonban a millennium évében alakultak. A múzeumot 1898 februárjában nyitották meg. Az egyesület titkára dr. Tragor Ignác helyettes közjegyző lett, az elnök Csávolszky József kanonok. Rendszeresen ásatásokat végeztek, kiállításokat rendeztek. Hivatalos lapot indítottak Vác és Vidéke címmel.

1906-tól – Csávolszky kanonok halála után – Tragor Ignác lett az elnök. Rendszeresen megjelenő helytörténeti kiadványsorozatot indít az egyesület *Váci Könyvek* (VK) elnevezéssel, melynek 29 kötete jelent meg Tragor Ignác 1941-ben bekövetkezett haláláig. Munkái közül különösen jelentős „A Váci Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma” (VK. 12., 1912), „Az emberi élet Vácon és vidékén az őskortól napjainkig” című (VK. 25., 1936), mely korszakonként tárgyalja a gazdálkodást, életmódot és a környék népszokásait. A sorozat kiemelkedő értékű darabja még Durai Kálmán: A váci céhek c. munkája (Vác, 1912). Több kiadvány szerzője volt a történész Szarka Gyula is, aki 1926-tól az egyesületi titkári funkciót töltötte be. Bekapcsolódik múzeomórként az egyleti munkába Bán Márton kegyesrendi tanár, akinek munkássága – Tragorhoz hasonlóan – évtizedekre meghatározza a váci múzeumügyet. 1919-ben kerül jelenlegi épületébe a múzeum, Pauer Imre nyugalmazott egyetemi tanár e célra ajándékozott lakóházába.

A háború alatt sok értékes tárgy eltűnt. Bán Márton 1945 tavaszán már kijavította az épületet, s a következő évben új kiállítást nyitott. 1949-ben a múzeumot államosították, az egyesületet felszámolták, s a múzeum életében is nehéz időszak következett. A nyilvántartások nagy része megsemmisült, a megmaradt tárgyakat egy időszakban felelőtlenül kezelték. A korábbi városi múzeum állami múzeum lett. 1952-ben Vak Bottyánról nevezték el az intézményt, bár ezt különösebben semmi sem indokolta.

1958-ban, a régészeti nyilvántartás kidolgozása után kezdődött meg az új, immár szakgyűjtemények szerinti nyilvántartás kiépítése, a tervszerű gyűjtő- és feltáró munka. Ennek első látványos eredménye az 1965-ben megnyílt állandó helytörténeti kiállítás „Vác története a honfoglalástól” (103 m²). Lényegében ez a kiállítás áll ma is. Az idők folyamán ugyan néhányszor felújították, de újat rendezni pénz és hely hiányában nem lehetett.

Az 1970-es évek elejétől folyamatosan gyarapodott a múzeum szakember ellátottsága. Mára a régészeti, helytörténeti, néprajzi, képző- és iparművészeti gyűjtőkörnek megfelelő számú és képzettségű múzeológus dolgozik Vácon. Két restaurátor, egy fotós, s egy részfoglalkozású kiállításrendező segíti a kutató és feldolgozó munkát. A múzeum gyűjtőköréhez tartozik a volt szobi, váci járás és a volt gödöllői járás nyugati része. Feladatai közé tartozik a gyűjtőterületén működő „kisgyűjtemények” szakmai ellenőrzése, segítése is.

A gyűjtemények számszerinti megoszlása a következő: az 1987. évi adatok szerint a régészeti gyűjtemény 26 149, a néprajzi gyűjtemény 3 124, a képzőművészeti gyűjtemény 1 149, a történeti gyűjtemény 3 325 darabból áll. A történeti dokumentáció 16 339, az adattár 8 698 egységből áll. Fotónegatív 10 921 kocka, ennek fele néprajzi témájú, diapozitív 1 693 kocka, ebből mintegy 1 000 db néprajzi felvétel. Mozgófilm 180 méter, hangszalag 3 330 méter és 10 240 könyv található a múzeumban.

A Vak Bottyán Múzeum néprajzi gyűjteményét a hetvenes évek második felétől kezeli és bővíti szakképzett néprajzos. Elsőként IGAZ Mária dolgozott itt (1974–1979-ig), majd igazgatóként RÁDULY Emil (1978–1984).

A tárgyi gyűjtemény (3 124 db) összetétele a következő: Viselet és textil együttesen 1 146 db. Kisipar, háziipar 734 db. A gazdálkodás, táplálkozás, kerámia tárgycsoport mintegy 300-300 db-ot számlál. A fennmaradó mennyiség a többi témakör között oszlik meg.

A múzeumnak jelenleg két néprajzos munkatársa van: Szűcsné ZOMBORKA Márta igazgató (1984-től) és Szabóné CSUKOVITS Anita múzeológus. A néprajzi anyag feldolgozása részleges. Viseleti és gyermekérettel kapcsolatos kiállítás készült 120 m²-es kiállító teremben a hetvenes évek végén; céhes emlékekkel, iparosokkal foglalkozó hasonló méretű tárlat 1982-ben. A tágabban vett gyűjtőterületről monográfia jelent meg 1977-ben a Börzsöny néprajza címmel (szerk. Ikvai Nándor). 1980-ban Ráduly Emil igazgató újjászervezte a Váci Múzeumi Egyesületet, újra indult a VBM kiadványaként a *Váci Könyvek* sorozat is. Eddig három kötete jelent meg. Első kötetének egyik tanulmánya ASZTALOS István tollából nagy teret szentel a VME megalakulásának, a múzeum megszervezésének. RÁDULY Emil és R. MÁTYUS Ottilia munkája a VME kiadói munkásságát ismerteti, bibliográfiát közöl.

A múzeum városi kiállítóhelye a régi „görög templom”, ebben rendezi – más szakirányú kiállításai mellett – a néprajzi időszak kiállításait is. Állandó néprajzi kiállítása nincs.

Százhalombatta: Matrica Múzeum

A megye egyik legújabb múzeuma. Városi kezelésben van. Működési engedélye 1987 decemberében kelt. Múzeumi rangját és nevét 1988 áprilisában kapta. Az eredetileg helytörténeti gyűjtemény alapját az 1971-ben alakult honismereti szakkör tagjai vetették meg, összegyűjtve az építkezések által felszínre került régészeti leleteket. Ezt a tevékenységet később is folytatták régészeti felszíni gyűjtésekkel, majd helytörténeti, néprajzi tárgyak, adatok összegyűjtésével. Mai helyére 1986-ban került. A Helytörténeti Gyűjtemény fejlesztésében, múzeummá szervezésének támogatásában kiemelkedő szerepe volt FERENCZI Illés tanácselnöknek. Az intézmény vezetője POROSZLAI Ildikó történelem-néprajz-régészet szakot végzett múzeológus. Gyűjtőterülete Százhalombatta. Gyűjtőköre: régészet, néprajz, történelem, helytörténet. A tárgyak 2/3-a régészeti jellegű, a néprajz és helytörténet 1/3-1/3 megosztású. Jól felszerelt restaurátor műhely működik a múzeumban. Állandó kiállítása 1987. december 4-én nyílt meg „Százhalombatta története” címmel 200 m²-en.

Gödöllő: Városi Múzeum

Múzeumi rangját 1989 áprilisában kapta. Iskolai gyűjteményből alakult 1952-ben, mely HELTAI Miklós tanár gyűjtőmunkája révén jött létre. 1978-tól önálló intézmény Városi Helytörténeti Gyűjtemény névvel. Vezetője és gyűjteményeinek erőteljes gyarapítója 1978–1987-ig POLÓNYI Péter volt, aki nyugdíjas igazgatóként most újra tevékenykedik a gyűjteményben. A múzeum igazgatója 1988-tól VARGA Kálmán történész. Három szakalkalmazott munkatársa van még a múzeumnak. A múzeumnak összesen 30–40 000 tárgya van. Legjelentősebb a történeti és képzőművészeti gyűjtemény. A néprajzi tárgyak száma kb. 600-ra tehető. Elsősorban a városi kismesterségek termékeit, eszközanyagát gyűjtik. (Pl. mézeskalácsos, kádár, borbély, tímár, teknővájó, kosárfonó stb.) Fotótárában kb. 10 000 negatív és diafilmkocka található. Könyvtári állománya 1 200 db.

Kisgyűjtemények, tájházak

Abony: Falumúzeum. Abonyi Lajos (eredetileg Zsarolyáni Márton Ferenc) író

nevét viseli. 1959-ben alakult a honismereti szakkör gyűjtése révén. Falumúzeummá szervezése GYÖRE Pál tanácsitkárnak köszönhető, aki a mai napig a múzeum vezetője. Első állandó kiállítása 1968-ban nyílt meg az 1750-es években épült barokk stílusú magtárépületben. 1981–82-ben a múzeumot a község teljesen felújította. Új állandó kiállítása 656 m²-en nyílt 1983-ban, „Abonyi tanyák üzenete” címmel. Néprajzi és helytörténeti gyűjteménye jelentős (1 370 néprajzi, 901 történeti tárgy, 10 000 lap dokumentáció stb.). Szép kollekció látható a mezőgazdasági kisgépek-, gazdálkodás-, állattenyésztés eszközeiből. A néprajzi gyűjtemény nagyrészt NAGY VARGA Vera leltározta be. 1984-től P. MADAR Ilona néprajzos félállásban a falumúzeumban dolgozik. A további néprajzi szakmai munkákat ő végzi.

Albertirsa: Helytörténeti Gyűjtemény. Szlovák házberendezés tárgyait gyűjtötték össze Albertirsán 1982-ben nagyarányú társadalmi munkával, a Szabadság TSz anyagi segítségével. Kovács Károlynénak, a TSz adminisztratív dolgozójának jelentős szerepe volt a gyűjtést összefogó, szervező munkában. A gyűjtemény teljes portát mutat be.

Budaörs: Helytörténeti Gyűjteményt 1980-ban hoztak létre közadakozásból, német nemzetiségi tájház céljára. Kezelője Füzér Ferencné óvónő. Mai helyén a kiállítás 1987-től látható. L alakúra toldott, tornácos, szabadkéményes ház. A század első évtizedeire jellemző, már kissé polgárosult parasztházberendezéssel.

Dány: Zsellérház, múzeumi kiállítóhely, az aszódi tájmúzeumhoz tartozik. 1970-ben helyi kezdeményezésre nyilvánították tájházzá. Az 1820-as években épült, vertfalú, nádfedeles ház. Eredeti formájában maradt fenn (szoba, konyha, kamra, istálló), telekkel együtt, átalakítást nem végeztek rajta. Berendezését a faluban gyűjtötték össze. Az egykori istálló a falu fa épületdíszének (oromzat, tornác) bemutatóhelye.

Dömsöd: Petőfi emlékház. Az eredeti L alakú, nádfedeles parasztházban, Petőfi egykori tartózkodási helyén 1960. október 16-án nyílt meg a kiállítás, 1977-ben felújították, újrarendezték. A költő életútját és dömsödi tartózkodásának emlékeit mutatja be, melyet korabeli néprajzi és helytörténeti tárgyak tesznek korhűvé. A Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának kiállítóhelye.

Érd: Székely néprajzi szoba. A Magyar Földrajzi Múzeum épületében kapott helyet. A magyar utazókat, földrajzi felfedezőket bemutató kiállítás mellett egy szobában az Érden élő bukovinai székelyek néprajzi emlékeit mutatják be 1988 októberétől. A tárgyakat KÓKA Rozália gyűjtötte össze.

Galgamácsa: Vankóné Dudás Juli Emlékház. Jómódú gazda házát vásárolta meg a megyei tanács, a község állította helyre. A kiállítás 1977-ben nyílt meg a szentendrei és aszódi múzeum munkatársainak közreműködésével, tárggyűjtésével. A kiállítás Vankóné Dudás Juli alkotásait, valamint a község néprajzi emlékeit mutatja be enteriőrszerű elrendezésben. Az aszódi múzeum kiállítóhelyeként működik.

Gyömrő: Tájház. Múzeumi Baráti Kör létesült Gyömrőn, tagjai 1954-ben kiállítást rendeztek a helyben összegyűjtött néprajzi, történeti és régészeti (főleg őskori) anyagból. A Kört akkor idős Paál Mihály szobrászművész vezette, a tárggyűjtésben Furuglyás Géza, a művelődési ház igazgatója végzett jelentős munkát. Az összegyűjtött kollekciók számára az 1980-as évek elején a Községi Tanács megvásárolt egy múlt század végén épült parasztházat, melyet az Országos Műemléki Felügyelőség hozott helyre. 1983. október 15-én nyitották meg. Látható a századeleji Gyömrő házának hagyományos berendezése. A következő különbejáratú két helyiségben helytörténeti kiállítást és ún. „szövőházat” készítettek, melyben a szövés-fonás eszközei láthatók.

Iklad: Tájház. A helyi német nemzetiség századeleji életét mutatja be. 1903-ban

épült, deszkaoromzatos, nyeregtetős, tornácos. A ház megtartásáról, minden egyes tárgyának megőrzéséről és megvásárlásáról még a bennlakók életében megegyezett a helyi tanács és az aszódi Petőfi Múzeum. Így vált lehetővé egy ikladi kigazda porta tökéletes bemutatása. A tájház 1983-ban nyílt KORKES Zsuzsa néprajzos és ASZTALOS István történész múzeumvezető szakmai közreműködésével.

Isaszeg: Falumúzeum. A gyűjteményt évtizedek szorgos munkájával SZATHMÁRY Zoltán hozta létre. A Falumúzeum 1967-ben nyílt meg egy régi épületben. A kiállítást Szathmáry Zoltán és a Múzeumbaráti Kör tagjai rendezték. A múzeumépület állaga az évek során erősen megromlott, ezért több éven át közadakozással „tég-lajegy” vásárlások és társadalmi munkák révén 1982-ben új épületet épített a Falumúzeum. Az új állandó kiállítást a Ferenczy Múzeum munkatársai rendezték. Jelentős a falumúzeum néprajzi anyaga (kb. 500 db.), az 1848-as, az I. és II. világháború tárgyi és dokumentációs gyűjteménye is. A múzeum jelenlegi vezetője Pásztor Béla népművelő.

Kemence: Helytörténeti Gyűjtemény. Múzeumi kiállítóhely. Alapját a helyi Domszki-féle vegyes jellegű magángyűjtemény képezi. Az időszakosan nyitvatartó kiállítás egy 1984-ben helyreállított parasztházban található. Kemencei lakás berendezési- és használati tárgyait mutatja be. Kezelője a helybeli Községi Közös Tanács. Szakmailag a váci Vak Bottyán Múzeumhoz tartozik.

Nagybörzsöny: Vizimalom. 1847–52 között épült a helyreállított Antal-féle malom. Az 1950-es évekig működött. A malomház háromszintes. A pincében van a vizikerék, a földszinten a hengerszékek, fölötté a tisztítóberendezések és a daráló. Állandó kiállítás mutatja be a malomipar történetét. A vizimalom fenntartója a Budapesti és Pest Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat. Szakmailag a váci Vak Bottyán Múzeumhoz tartozik.

Nagykátai Tájház. Az alsófeketeerdői tanyát 1985-ben állította helyre a nagykátai Magyar–Koreai Barátság Termelő Szövetkezet tagsága Bánáti András TSz elnök támogatásával, irányításával. A tagság által összegyűjtött tárgyakat az eredeti rendeltetésüknek megfelelően állították ki. Bemutatják a szabadkéményes konyhát, a két oldalán elhelyezkedő „első- és hátsó ház” berendezését, a régi istállót, valamint a tanyához tartozó hagyományos gazdasági eszközöket is.

Nagytarcsa: Falumúzeum. A nagytarcsai népviseletváltás idején, 1960-ban nyílt a múzeum a szlovák–magyar népességű faluban. MOLNÁR Lajosné tanítónő szervezte a tárgygyűjtést, aki azóta is vezetője a falumúzeumnak. Különösen jelentős népviseleti és textil gyűjteménye, mely a 2 705 néprajzi tárgy nagyobb felét teszi ki. Több, mint 3 000 fotónegatívot és diapozitívot is tartalmaz a fotóarchívum. A Falumúzeum állandó kiállítása 1969-ben nyílt 189 m²-en. MOLNÁRNÉ HAJDÚ Margit feldolgozó, publikáló munkát is végez. A községről eddig három önálló kötet jelent meg: Nagytarcsa története és néprajza (1974), Nagytarcsai hímzések (1982), és Tanulmányok Nagytarcsa múltjából (1988).

Penc: Falumúzeum. A Cserhát-táj régészeti (1 705 db), történeti (654 db), néprajzi (438 db), irodalomtörténeti (Petőfi, Mikszáth, Madách és más költőkkel kapcsolatos) tárgyait, szóbeli emlékeit gyűjti. 1952. május 1-én alakult. Mai épületébe 1960-ban költözött. Vezetője és a gyűjtemény gyarapítója kezdettől fogva JAKUS Lajos iskolaigazgató, aki publikáló tevékenységet is folytat. Állandó kiállítása 1975 novemberében nyílt Jakus Lajos rendezésében, 104 m²-en „A Cserhát-táj történeti emlékei” címmel.

Péteri: Helytörténeti Gyűjtemény. Az állandó kiállítás 1988-ban nyílt meg a volt Földvári-kastély két helyiségében. A gyűjtemény létrehozói a községi népfőnt és

a pártszervezet tagjai voltak. Az első szobában archív fotókat és a helyi népviseletet mutatják be. A belső teremben a Péterire jellemző hagyományos lakószoba részletei láthatók.

Pomáz: Községtörténeti Gyűjtemény. Az e célra megvásárolt, a nagyközség által 1985-ben létrehozott múlt századi parasztház első traktusának utcai szobája a helytörténeti szakkör összejöveteleinek helye. A ház hátsó traktusának konyhája és szobája egy századeleji pomázi szerb ház berendezését mutatja. A teljes házberendezést (mintegy 300 néprajzi db) NYÁRI Károly magángyűjteményéből ajándékozta a községnek. Ő a gyűjtemény kezelője.

Ráckeve: Árpád Múzeum. 1962-ben létesült. A gyűjtemény létrehozásában nagy szerepe volt dr. KOVÁCS Józsefnek, aki akkor a helyi gimnázium tanára volt. Legnagyobb a néprajzi gyűjteménye (668 tárgy), felényi a régészeti (374 db), harmadannyi a helytörténeti (245 db) és az iparművészeti (223 db) tárgya. Jelenlegi épületét 1976-ban kapta meg, és több mint 10 évi átépítési szünet után 1987 novemberében nyitotta új állandó kiállítását „Duna menti századok” címmel 111 m²-en. A múzeum vezetője FEGYŐ János tanár, aki az állandó kiállítás forgatókönyvét írta. A kiállítást Novotny Tihámér, a Ferenczy Múzeum történésze és Fegyő János rendezte.

Solymár: Helytörténeti Gyűjtemény elsősorban régészeti és történeti anyagot mutat be. A Várhegyen végzett ásások leleteit, valamint a vár történetével kapcsolatos és a községre vonatkozó helytörténeti emlékeket, fényképeket. A néprajzi gyűjtemény kisebb jelentőségű. Házbereendezés, gazdálkodás, kőfaragás emlékei, kevés viseleti darab stb. található. A gyűjteményt VALKÓ Arisztid hozta létre 1972-ben. A gyűjtemény kezelője és gyarapítója dr. JABLONKAY István ny. gimnáziumi tanár.

Szigetszentmiklós: Helytörténeti Gyűjtemény. A helyi Honismereti Kör 1960-ban hozta létre a gyűjteményt, mely már akkor mintegy 400 db néprajzi tárggyal rendelkezett. Azóta mintegy 1 000-re tehető a néprajzi tárgyak száma, a paraszti élet legkülönbözőbb területéről. A gyűjteményt VÖÖ Imre vezeti és gyarapítja. A helytörténeti kiállítás egy tornácos parasztházban kapott helyet.

Szob: Börzsöny Múzeum. 1960. szeptember 20-án kapta működési engedélyét. A néprajzi- és régészeti gyűjtemény szorgos gyarapítását LACZUS Géza tanár végezte. Jelenlegi épületébe 1968 májusában költözhetett a múzeum. A múzeum vezetését, gyarapítását Laczus Gézánné vette át férje halála után. Régészeti gyűjteménye a legnagyobb (17 163 db), ezt követi a természettudományi gyűjtemény (3 357 darabbal, mely egyúttal a megye legnagyobb ilyen gyűjteménye). A néprajzi tárgyak száma 1 433. A jelenlegi néprajzi kiállításokat Laczus Gézánné és Ráduly Emil, a váci múzeum akkori igazgatója rendezte. A természettudományi kiállítás (készült 1972-ben) mellett két állandó néprajzi kiállítása van: „Ipoly-mente régészeti-néprajzi emlékei” (80 m²-en 1980-tól), és az udvaron, tető alatt egy szabadtéri bemutató gazdasági eszközökből (44 m²-en 1982-től). A Börzsöny Múzeumban rendszeres gyűjtőmunka és kiállítótevékenység folyik.

Tápiógyörgye: Falumúzeum. A Községi Tanács kezdeményezésére 1983-ban készült el a falumúzeum, amely a hagyományos parasztház 1920-as évek beli berendezését mutatja be. A ház katolikus tanítók lakásául épült 1883-ban. A paraszti élet tárgyait MOLNÁR László tanár gyűjtötte az 1960-as évektől kezdve (elhunyt 1977-ben). A ház helyreállítása Varró István tanácselnöknek, a község anyagi- és társadalmi munkájának köszönhető. A kiegészítő tárggyűjtést végezte, a tárgyakat (242 db) leltározta, a forgatókönyvet és a katalógust készítette NAGY VARGA Vera, a Kosuth Múzeum néprajzosa.

Vámosmikola: Helytörténeti Gyűjtemény, iskolagyűjteményként indult. Létre-

hozásában Pereszlényi Gyula iskolaigazgatónak volt kezdeményező szerepe. Ma a vámosmikolai Községi Közös Tanács kezelésében van. A gyűjtemény mintegy 200 darabot számlál. Ennek fele néprajzi tárgy.

Veresegyház: Helytörténeti kiállítás. A gyűjtemény létrehozásában Pásztor Béla tanácselnök és Horváth Lajos történész működött közre. A Váci Mihály Művelődési Központ keretén belül működik. A kiállítás Veresegyház és Szada történetét mutatja be régészeti, néprajzi és történeti tárgyakkal.

Verseg: Falumúzeum. Az aszódi Petőfi Múzeum kiállítóhelye. Marton Pálné HOMOK Erzsébet paraszt íróasszony kezdeményezésére helyi lakosokkal építtette fel a Községi Tanács 1974-ben egy, a század első évtizedeire jellemző paraszti porta házát és udvari építményeit. A tárgyakat MARTON Pálné közreműködésével a megye néprajzos múzeológusai gyűjtötték, s a kiállítást is ők rendezték.

Zsámbék: Lámpagyűjtemény. Borus Ferenc 25 éven át gyűjtött magángyűjteményéből jött létre. A község által megvásárolt és rendbehozott módos német parasztházban 1979 decemberében nyílt meg a kiállítás. A gyűjteményt I. Sándor Ildikó leltározta be.

Zsámbok: Tájház, a XIX. század végén épült, azóta egy ízben átépített épületben az 1920-as évek módos gazdájának teljes házfelszerelése látható. A házat az OMF és a helyi tanács hozatta rendbe a Petőfi Múzeum segítségével. A kiállítás jelenlegi helyén 1982-ben nyílt meg. A gyűjtemény darabjait LAPU Istvánné parasztasszony évtizedeken át gyűjtögette, majd a községnek ajándékozta. A ház berendezését Asztalos István és Lapu Istvánné végezte. A tárgyak nagyobb része leltározott.

Irodalom

Rövidítések

Acta	Az Arany János Múzeum Közleményei — Acta Musei de János Arany Nominati. Nagykőrös
AJMK	Az Arany János Múzeum Kismonográfiái. Nagykőrös
CF	Ceglédi Füzetek. Cegléd
GMM	Galga Menti Műhely. Aszód
MF	Múzeumi Füzetek. Aszód
PMMF	Pest Megyei Múzeumi Füzetek. Szentendre
VK	Váci Könyvek. A Váci Múzeumi Egyesület kiadványsorozata
VK(Új)	Váci Könyvek (Új sorozat). A Vak Bottyán Múzeum Közleményei. Vác.
ASZTALOS István	

1981 Régészeti, történelmi és múzeumi egyesületek Pest megyében 1975–1949. Váci Könyvek (új) 1. 7–87.

1982 Galga mente települései a XVIII. és XIX. századi honismertető leírásokban. Aszód. (MF 22.)

1983 Galga mente. Vezető az aszódi Petőfi Múzeum állandó kiállításához. (Szerk.) Aszód

1988a Múzeum krónika. — 30 éves a Petőfi Múzeum. Aszód. (GMM 2.)

1988b Bag néprajza I–II. (Szerk.) Aszód. (MF 35–36.)

BALOGH Sándor

1970 Adatok Nagy-Abony mezőváros XVIII. századi iparának történetéhez. Abonyi Falumúzeum füzete. Abony

BÉL Mátyás

1977 Pest megyéről (Bél: Notitia Hungariae ... Ford.: Szabó Béla). Szentendre. (PMMF X.)

BOROVSZKY Samu

1910 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye I–II. Bp.

O. DEISINGER Margit

1972 Budapest környékén élő délszlávok karácsonyi szokásai. *Studia Comitatus* I. 167–184.

DIÓSZEGI Vilmos

1968 A palóc etnokulturális csoport határa és kirajzolásai. *Népi kultúra – népi társadalom* I. 217–251.

DÓKA Klára

1975 A szentendrei kézműipar (1690–1848). *Studia Comitatus* III. 167–179.

1981 Szentendre története írásos emlékekben. Szentendre. (PMMF XIII.)

DUKAI Kálmán

1912 A váci céhek. Vác

FARKAS György

1979 Mogyoródi évszázadok. Mogyoród. (MF 10.)

1988 Gidres-gödrös Mogyoród. Mogyoród

FEKETE István

1978 Nagykőrös válogatott bibliográfiája. *Acta* I. 531–553.

FÉL Edit

1937 A turai viselet. *NÉ* XXIX. 84–105.

FÜGEDI Erik

1966 A 18. századi lélekösszeírások története. *Demográfia* IX. Bp.

GUNDA Béla

1943 A magyarság néprajzi csoportjai. In: *A magyar nép*. Szerk. Bartucz Lajos. Bp. 93–113.

GYÖRE Pál

é.n. Abonyi Lajos Falumúzeum. Abony

HINTALAN László

1980 Gyermejátékok. Hévízgyörk. Szentendre. (PMMF XII.)

HODINKA Antal

1943 Az ipeki pátriárka Magyarországra való állandó letelepedésre adománylevelet kért I. Lipót királytól. *Pannónia Könyvtár* 67. Pécs

HUTTERER Miklós

1973 A magyarországi német népcsoport. *Népi kultúra – népi társadalom* VII. 93–117.

IKVAI Nándor

1967 Az ötvenéves ceglédi Kossuth Múzeum története és a Kossuth-kultusz. Cegléd. (CF 16–17.)

1972a Ceglédi évszázadok (kiállításvezető). Cegléd. (CF 20.)

1972b Pest megye múzeumai. *Studia Comitatus* I. 5–14.

1973 Pest megye múzeumai. Szentendre. (2. kiadás 1979.)

1977a Az Ipoly menti falvak néprajzi képe. *Studia Comitatus* V. 627–646.

1977b Börzsöny néprajza (Szerk.). Szentendre

1981 Tendenciák és perspektívák a múzeumi közművelődésben. *Múzeumi Közlemények* 1. 21–31.

1982 Cegléd története (Szerk.) Szentendre

1983 Vác története I–II. (Szerk.) Szentendre

1985 Tápió mente néprajza (Szerk.). Szentendre

- 1987 A megyei múzeumok negyedszázada (1962–1987). Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI. Miskolc. 11–38.
- ILLÉS Sándor
1988 Kisebbségvédelem. Magyar Nemzet aug. 26. l.
- JAKUS Lajos
1976 Cserhát-táj. Vezető a penci falumúzeum Cserhát-táj állandó kiállításához. Penci
- JUHÁSZ Árpád – GÁL Éva
1988 A budai hegyvidék. Bp.
- KISS Ákos
1971 Tinnye, Uny és Jászfalu közbirtokosságának és népének története a XVIII. században. Szentendre. (PMMF V.)
- KISS Mária
1973 A Buda környéki szerbek halotti emlékünnepei. Népi kultúra – népi társadalom VII. 137–159.
- KOCSIS Gyula
1979 A Tápió mente falvainak népe, gazdálkodása, települése a XVI–XVII. században. Ethn. 15–41.
1982 A város a jobbágyfelszabadulástól az első világháborúig (Cegléd). Studia Comitatus XI. 215–262.
1988 Hagyatéki Leltárak Cegléd 1850–1900. – Mezővárosi és falusi közösségek iratai. Inventáriumok 2. Cegléd. (CF 24.)
- KÓSA László – FILEP Antal
1975 A magyar nép táji-történeti tagolódása. Bp.
- KURUCZ Enikő
1983 Viseletek Pest megyéből. (Katalógus) Szentendre
- LACZUS Géza
1975 Vezető a szobi Börzsöny Múzeum állandó kiállításaihoz. Szentendre
- MAJLÁT Jolán
1943 Egy alföldi cívis-város kialakulása. Nagykőrös gazdaság- és társadalomtörténete a megtelepedéstől a XVIII. század elejéig. Bp.
- MAKKAI László
1958 Pest megye története 1848-ig. In: Pest megye műemlékei I–II. Szerk. Dercsényi Dezső. Bp. 59–169.
- MANGA János
1973 Magyarországi szlovákok. Népi kultúra – népi társadalom VII. 211–249.
- MÁTYUS Ottilia – RÁDULY Emil
1981 A Váci Múzeum Egyesület kiadványainak bibliográfiája (1897–1948). Váci Könyvek (új) 1. 89–108.
- MEZŐSI Károly
1966 Pest megye múzeumai. Szentendre. (PMMF II.)
- MOLNÁRNÉ HAJDÚ Margit
1977 Vezető a nagytarcsai Falumúzeum kiállításaihoz. Szentendre
1982 Nagytarcsai himnuszok. Aszód. (MF 23.)
- MOLNÁR Lajos – MOLNÁRNÉ HAJDÚ Margit
1974 Nagytarcsa (története és néprajza). Szentendre. (PMMF VII.)
1988 Tanulmányok Nagytarcsa múltjából. Szentendre
- NAGY Dezső
1960 Cegléd bibliográfiája. Cegléd. (CF 9.)

NAGY VARGA Vera

1985a Díszített famunkák a Tápió mentén a XVIII–XIX. században. *Studia Comitatus* 15. 597–635.

1985b Szolgáltók a fővárosban a Tápió vidékéről. *Studia Comitatus* 16. 707–735.

NOVÁK László

1978a Nagykőrös mezőváros fejlődése és településrendszere a XVII–XIX. században. *Acta* I. 9–168.

1978b Az Arany János Múzeum története. *Acta* I. 315–357.

1980 Fejfák a Duna-Tisza közén. (Kiállításvezető) Nagykőrös (2. kiadás 1984.) (AJMK 1.)

1982a Cegléd mezőváros a XVIII. században és a XIX. század első felében. *Studia Comitatus* 11. 121–188.

1982b Mezővárosi népművészet – Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd. Nagykőrös. (AJMK 2.)

1986c A Három város. Bp.

1986d Településnéprajz. Tanulmányok az Alföld településnéprajzához. Nagykőrös. (AJMK 5.)

1987 Műkincsek az Arany János Múzeumban 1972–1987. *Acta* V. Nagykőrös.

1988 A Három város építészete. Nagykőrös. (AJMK 8.)

NOVÁK László – SELMECZI László

1986 Falvak, mezővárosok az Alföldön (Szerk.) Nagykőrös. (*Acta* IV.)

1988 Építészeti az Alföldön (Szerk.). Nagykőrös. (*Acta* VI.)

PETRÁS Anna

1984 Galga menti hímzések. Galga menti hímzéstervek. Aszód (MF 27–28.)

PETRÓCZI Sándor

1961 Cegléd településtörténete. Cegléd. (CF 11.)

I. SÁNDOR Ildikó

1973 A dunabogdányi kőbányászat és kőfaragás néprajzi vonatkozásai. *Studia Comitatus* 2. 229–255.

1975 Pest megye néprajzi irodalma. Kéziratok. Szentendre. (PMMF VIII.)

1976 Famunkák és faragások (Katalógus). Szentendre

1977a Népművészetek Háza (Az épület története). Szentendre (2. kiadás 1980.)

1977b Szóttsek (Katalógus). Szentendre

1979 Kerámiák (Katalógus). Szentendre

1982 Népművészet Pest megyében. Szentendre

1985 Festett népi bútorok. Szentendre

SAROSÁCS György

1973 Magyarország délszláv nemzetiségei. Népi kultúra – népi társadalom VII. 369–390.

SCHRAM Ferenc

1972 Turai népszokások. Szentendre. (PMMF VI.)

SOÓS Sándor

1987 Búcsúfia-vásárfia (Katalógus). Szentendre

SZALAY László

1861 Szerb telepek jogviszonya az államhoz. Pest

SZILÁGYI Miklós

1972 A kismúzeumok története és perspektívája. *Studia Comitatus* 1. 295–314.

TRAGOR Ignác

1912 A Váci Múzeum Gyűjteményeinek leíró lajstroma. Vác. (VK 12.)

1936 Az emberi élet Vácon és vidékén az őskortól napjainkig. Vác. (VK 25.)

TURÓCZI Károly

1962 A hazánkban élő nemzetiségek helyzetéről. Pártélet VII. 4. sz.

UROSEVICS Danilo

1969 A magyarországi délszlávok története. Bp.

VANKÓNÉ DUDÁS Juli

1976 Falum Galgamácsa. Szentendre (2. kiadás 1983.)

VARGA Marianna

1964 Adatok a turai fehérhímzés kialakulásához. Aszód. (MF 2.)

1965 Turai hímzések és mintalapok I–II. Népművelési Intézet és Aszódi Múzeum. Aszód

1981 A turai hímzések motívumvilága. Aszód. (MF 18.)

VASS Előd

1982 Cegléd az Árpád-kortól a török kor végéig. Studia Comitatus 11. 83–120.

WEBER – KELLERMANN, Ingeborg

1958 A magyarországi németek néprajzi vizsgálatának kérdéséhez. NÉ XL. 29–36.

